

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosa
mint fogyatékosügyei független mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-2786/2023. számú ügyben

A Fogyatékkal Élőket és Hajléktalanokat Ellátó Közhasznú Nonprofit
Kft. működésével összefüggésben

Érintett szerv: Fogyatékkal Élőket és Hajléktalanokat Ellátó Közhasznú Nonprofit Kft.

2023.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-2786/2023. számú ügyben**

1. A vizsgálat megindítása

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (a továbbiakban: Fogyatékossgügyi Egyezmény) 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését. Az Ajbt. 39/N. § és 39/O. § (1) bekezdései értelmében az alapvető jogok biztosa a *fogyatékossgügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak* a teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszásság hiányában is – a fogyatékossgal élő személyek jogainak a Fogyatékossgügyi Egyezmény előírásainak való megfelelés szerinti érvényesülését.

Ezen feladatkörömben *kiemelt célként határozta meg a fogyatékos személyek nappali ellátását végző intézmények gyakorlati működésének megismerését és alapvető jogi szempontból történő monitorozását*, tekintettel arra is, hogy az Ajbt. 39/O. § (2) bekezdés alapján az alapvető jogok biztosa a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékossgal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára.

A vizsgálatot – a fenti törvényi rendelkezéseken túl – indokolja továbbá, hogy a fogyatékossgal élő személyek számára nappali ellátást nyújtó intézmények szerepe és kapacitásuk rendkívül meghatározó a szociális ellátórendszerben, az érintett fogyatékossgal élő személyek életében. A fogyatékossgügyben bekövetkezett paradigmaváltásnak, így a fogyatékossgal élő személyek helyzetének, valamint jogainak az emberi jogi szemléletének, egyik fontos alappillére a nagy férőhelyszámú bentlakásos intézmények felszámolása, egyúttal a fogyatékossgal élő személyek társadalmi befogadása, teljes és érdemi inklúziója, a közösségi alapú szolgáltatások széleskörű megszervezésével. A nappali intézmények által nyújtott szolgáltatások iránti igény növekszik egyrészt a kiváltási folyamat eredményeként, másrészt pedig a családban maradó fogyatékossgal élő személyek – remélhetőleg – növekvő számának következményeként. A Fogyatékossgügyi Egyezmény (CRPD) ugyanis kifejezetten támogatja a fogyatékossgal élő személyek családban maradását, amelynek szintén alapvető feltétele a fogyatékossgal élő személyek számára elérhető, magas szakmai színvonalon nyújtott nappali ellátások hozzáférhetősége. Mindezekre tekintettel kiemelt jelentőségű a nappali ellátások alapvető jogi szempontú jelen vizsgálata, az esetleges hiányosságok feltárása, a jó gyakorlatok megismerése.

A nappali ellátásban részesülő fogyatékos személyek jogainak védelme érdekében, *a fogyatékossgügyi független mechanizmus keretében*, az Ajbt. 18. § (4) bekezdés alapján, hivatalból eljárást indítottam a *Fogyatékkal Élőket és Hajléktalanokat Ellátó Közhasznú Nonprofit Kft. (9700 Szombathely, 11-es Huszár út 116.; a továbbiakban Intézmény)* nappali ellátásának alapjogi szempontú vizsgálatára, melynek során munkatársaim 2023. szeptember 6-án helyszíni vizsgálatot tartottak az Intézményben.

2. Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- *A jogállamiság elve és a jogbiztonság követelménye:* „Magyarország független, demokratikus jogállam.” [Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) B) cikk (1) bekezdés];
- *Az emberi méltósághoz való jog:* „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.” [Alaptörvény II. cikk];
- *Az egyenlő bánásmód követelménye és az esélyegyenlőség előmozdításának elve* „A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.” [Alaptörvény XV. cikk (1)-(2) bekezdés];
- *A fogyatékkal élők kiemelt védelme:* „Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.” [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés];
- *A nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangja* „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.” [Alaptörvény Q) cikk (2)-(3) bekezdés];

3. Az alkalmazott jogszabályok

- Ajbtt.;
- Fogyatékoságügyi Egyezmény (CRPD);
- A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.);
- A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (a továbbiakban: Szocvtv.);
- A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet (a továbbiakban: SzCsM rendelet.);
- Az Országos Fogyatékosági Programról (2015-2025) szóló 15/2015 (IV. 7.) OGY határozat (a továbbiakban: OFP);
- A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban Mt.).

4. A megállapított tényállás

4.1. Az Intézményről

A Fogyatékkal Élőket és Hajléktalanokat Ellátó Közhasznú Nonprofit Kft. Szombathely város szociális ellátásának két meghatározó tevékenységét látja el. **A fogyatékosággal élő emberek alap- és nappali ellátása** szociális alapszolgáltatásként támogató szolgálatot, nappali ellátást és fejlesztő foglalkoztatást biztosít a fogyatékosággal élő személyek számára. **A hajléktalan embereket ellátó szociális intézmény** utcai szociális szolgálatot, átmeneti szállást, nappali melegedőt és éjjeli menedékhelyet biztosít a hajléktalan személyek számára.

Az Intézmény olyan integrált, komplex szolgáltatási rendszert működtet, amelynek célja a fogyatékos és a hajléktalan emberek lehető legszélesebb körben történő bevonása az

ellátórendszerbe. A szervezeti integráció megvalósítását segíti, hogy több ellátási típust az Intézmény keretein belül biztosítsanak, az alap-, nappali és bentlakásos intézményi formák egymásra épülésével. Az Intézmény az egyes szolgáltatások, ellátási típusok szoros együttműködésével *biztosítja a célcsoportok komplex rehabilitációját, illetve az ellátottak életkorának, egészségi állapotának megfelelő ellátást.*

A szolgáltatási rendszer működtetéséhez az Intézmény folyamatosan fejleszti az infrastruktúrát és biztosítja a szakemberek továbbképzését, amelyhez pályázatok útján igyekszik megteremteni az anyagi erőforrásokat.

Az Intézmény által nyújtott komplex szolgáltatás célja *a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok integrációjának segítése az önálló életvitel támogatása, a foglalkoztatás elősegítése, az ellátottak és családtagjaik támogatása és az esélyegyenlőség biztosítása.*

4.2. Fogyatékos Emberek Nappali Szolgálata

Az intézményvezető tájékoztatása szerint a Fogyatékos Emberek Nappali Szolgálata (*a továbbiakban: Nappali Szolgálat*) szociális alapszolgáltatás keretében a Szombathelyen és Szombathely járás településein állandó lakcímmel rendelkező vagy életvitelszerűen ott tartózkodó fogyatékossgal élő személyek nappali intézményi ellátását biztosítja. A működési engedély szerinti férőhelyek száma 65 fő. A vizsgálat időpontjában 60 fő nappali ellátásáról gondoskodott az intézmény.

A Nappali Szolgálat a Szocvtv. 65/F. § (1) bekezdés c) pontja alapján elsősorban a saját otthonukban élő, a harmadik életévét betöltött, önkiszolgálásra részben képes, vagy önellátásra nem képes, de felügyeletre szoruló fogyatékos, illetve autista személyek részére biztosít lehetőséget a napközbeni tartózkodásra, a társas kapcsolatokra, valamint az alapvető higiéniai szükségleteik kielégítésére, továbbá igény szerint megszervezi az ellátottak napközbeni étkezését.

A Nappali Szolgálat célja az ellátottak társadalmi integrációjának elősegítése és önálló életvezetésük támogatása, vagyis az, hogy a fogyatékossgal élő ellátottak egyedi képességeikhez és szükségleteikhez mérten önállóvá váljanak a mindennapi életvezetésükben, valamint kialakuljanak bennük olyan szociális képességek, amelyek lehetővé teszik a normál közösségi életben való részvételt. A Nappali Szolgálat szerves egységet alkot a Fogyatékkal Élőket és Hajléktalanokat Ellátó Közhasznú Nonprofit Kft. által működtetett, fogyatékossgal élő embereket segítő más szolgáltatásokkal.

4.2.1. A nappali ellátás személyi és tárgyi feltételei

Az Intézmény Nappali Szolgálatában 1 fő intézményvezető, 3 fő terápiás munkatárs, 1 fő gyógypedagógus és 3 fő szociális gondozó dolgozik.

Az intézményvezető szakmai beszámolója alapján a munkatársak az SzCsM rendeletben foglaltak alapján rendelkeznek az előírt szakmai képesítésekkel. Az Intézmény működése során kiemelt figyelmet fordít a munkavállalók jóllétére, a magánélet, illetve a munka összehangolásának támogatására. A munkaerőhiány és a nagy arányú dolgozói fluktuáció még nem érezte hatását az Intézményben.

Az Intézmény vezetőjének hitvallása, hogy akkor tud jól működni egy szervezet, ha a dolgozók jól érzik magukat a munkahelyen, és kiegyensúlyozottan, mosolyogva tudnak bemenni dolgozni, így közösen, jókedvűen tudnak tenni egy cél érdekében. Az Intézmény vezetése folyamatosan törekszik a munka és a családi kötelezettségek összehangolása, támogatása területén végzett családbarát politikájának javítására. Az elmúlt időszak családbarát intézkedéseinek (atipikus foglalkoztatási formák bevezetése, a GYES-en GYED-en lévő munkavállalókkal történő folyamatos kapcsolattartás és visszatérésük támogatása, a

gondoskodási feladatokat ellátó munkatársak felmérése, segítése) köszönhetően az Intézmény elnyerte a *Családbarát Munkahely* címet.

Az Intézmény elkötelezett az Európai Unió nemi esélyegyenlőségi stratégiájának szervezeten belüli megvalósítását illetően, ezért döntött a Nemek Közötti Esélyegyenlőségi Terv elkészítéséről.

A terv célkitűzése, hogy megfogalmazza a legfontosabb esélyegyenlőségi stratégiákat, és ezáltal olyan intézkedéseket, amelyek lehetővé teszik a nemek közötti egyenlőség teljes körű megvalósítását az Intézményben.

Az Intézmény székhelye Szombathely frekventált részén, tömegközlekedési eszközzel jól megközelíthető helyen található. Az épület kifejezetten jó infrastrukturális adottságokkal rendelkezik, az akadálymentes közlekedés, (személyi felvonó, küszöbnélküliség, kapaszkodók stb.) biztosított.

A foglalkoztató helyiségek és az irodák tárgyi eszközökkel jól felszereltek, tágasak, világosak, a falak élénk, vidám színei barátságossá teszik a folyosókat és a közösségi tereket.

A fejlesztő terem okostáblával, fejlesztő eszközökkel, társasjátékokkal jól felszerelt, a pihenőszobákban babzsákfotel és masszázsfotel is rendelkezésre áll, amit nagyon kedvelnek a fiatalok. A sósobát egy korábbi foglalkoztatóból alakították ki. Az emeleti termek közül három helyiség légkondicionált.

Azon személyeknek, akik nem szeretik az ingerekben gazdag tereket és a nagy zajt, lehetőségük van egy kifejezetten a számukra kialakított foglalkoztató szobában, nyugodt környezetben, íróasztalok mellett tevékenykedni.

4.2.2. Az ellátottak köre

A Szocvtv. 65/F. § (1) bekezdés c) pontja szerint a nappali ellátást – egyebek mellett – elsősorban a saját otthonukban élő, harmadik életévüket betöltött, önkiszolgálásra részben képes vagy önellátásra nem képes, de felügyeletre szoruló fogyatékos, illetve autista személyek vehetik igénybe.

A Nappali Szolgálat ellátottjai Szombathelyen és Szombathely járás településein élő fogyatékos, illetve autista személyek. Az ellátottak száma a vizsgálat időpontjában 60 fő, 36 férfi és 24 nő, többségük (80%-uk) a 18-41 éves korosztályhoz tartozik. Fogyatékosági csoport szerinti megoszlás szerint közülük 47 fő értelmi fogyatékos, 8 fő autista, 4 fő mozgássérült, 1 fő. Az ellátást igénybe vevők nagyobb csoportja, 33 fő, középfokban értelmileg akadályozott, enyhe fokban 7 fő, súlyosan értelmileg akadályozott 7 fő. Az ellátottak közül 21 fő a fejlesztő foglalkoztatásban is részt vesz.

4.2.3. A feladatellátás szakmai tartalma

Az Intézmény vezetőjének beszámolója alapján a szakmai feladatok ellátása 8 gondozási csoportban történik. A szociális gondozók feladata a személyi gondozási feladatok mellett a szolgáltatási tervben meghatározott tevékenységek segítése. A fejlesztő foglalkoztatásban nem foglalkoztatott ellátottak csoportos és egyéni fejlesztése 8 és 12 óra között történik. A fejlesztő foglalkoztatásban részt vevő ellátottak egyéni és csoportos fejlesztése 12 és 16 óra között történik.

A pedagógiai és gyógypedagógiai segítségnyújtás, a készségfejlesztő foglalkozások és a közösségi programok rendjét a havi munkaterv tartalmazza. Az értelmi fogyatékos, illetve autista fiatalok és felnőttek fejlesztésének kiemelkedő részterülete a pedagógiai és gyógypedagógiai segítségnyújtás, a készségfejlesztés és közösségi fejlesztés, valamint az önálló életvezetésre való felkészítés a háztartási vagy háztartást pótló segítségnyújtás keretében.

A különböző terápiás foglalkozások elősegítik a fogyatékos, illetve autista személyek fizikai és mentális állapotának szinten tartását, illetve fejlesztését, amelynek végső célja a minél

teljesebb társadalmi integráció megvalósulása. A Napplai Szolgálat kiemelten fontos feladata a családtagokkal, a hozzátartozókkal, illetve a fogyatékossgal élő személyeket támogató intézményekkel, személyekkel történő kapcsolattartás. Az ellátottak társadalmi integrációját segíti a foglalkoztatási rehabilitáció, melynek keretében képességeik szerint fejlesztő foglalkoztatásban vesznek részt az ellátottak.

4.2.4. A Nappali Szolgálat által biztosított szolgáltatások

A Nappali Szolgálat nyitvatartási idejében az ellátottak számára **a személyes felügyelet** munkanapokon reggel 7 órától délután 16 óráig biztosított. A felügyeletet a szociális gondozók biztosítják.

A gondozás az ellátottak egyéni szükségleteinek megfelelően valósul meg. A feladatellátást a szociális gondozók végzik. A gondozás célja az ellátottak testi-lelki támogatása, fejlesztése, az önállóság lehető legnagyobb fokú megőrzése mellett, illetve, hogy segítse az ellátottak családban, társadalmi státuszban való megtartását, visszailleszkedését. A szolgáltatás 8 gondozási csoporton belül valósul meg egy-egy felelős gondozó bevonásával. A gondozási csoportok kialakítása az ellátottak életkorának és fejlettségi szintjének figyelembevételével történik.

Étkeztetés keretében napi egyszeri meleg étel, ebéd igényelhető. Az étel elfogyasztására az Intézmény étkezőhelyiségében van lehetőség. Az ebéd rendelését, lemondását, valamint az elfogyasztására vonatkozó szabályokat az Intézmény Házirendje tartalmazza.

Az esetkezelés célja az ellátottak segítése a felmerülő problémáik megoldásában, céljaik elérésében. Közös együttműködésen alapuló tervszerű kapcsolat, amely során a szolgálat számba veszi és mozgósítja az ellátott saját és támogató környezetének erőforrásait, valamint azon szolgáltatásokat és juttatásokat, amellyel a probléma megoldását segíteni tudja. Leggyakoribb esetkezelések a fogyatékossgal kapcsolódó ellátások igénylése, illetve a különböző szolgáltatások elérésének segítése.

A háztartási vagy háztartást pótló segítségnyújtás az ellátottak önálló életvitelének segítése a mindennapi életvitelükben, személyes környezetük rendben tartásában, mindennapi ügyeik intézésében. A Nappali Szolgálat éves feladattervének megfelelően kis csoportos, vagy egyéni foglalkozások keretében valósul meg. A foglalkozások célja, hogy a fejlesztésben résztvevők a képességeikhez mérten a lehető legönállóbb módon tudják elvégezni az önkiszolgálásukkal kapcsolatos háztartási munkákat, a mindennapi életükben keletkező feladatokat, és a tevékenységet természetes teendőként építsék be a mindennapi életükbe. A segítségnyújtás terápiás munkatárs és szociális gondozó irányításával történik.

A készségfejlesztés a társadalmi beilleszkedést segítő magatartásformák kialakításának, egyéni és társas készségek kialakításának, fejlesztésének segítése.

Kompetenciafejlesztő foglalkozások keretében az egészségmagatartás és a szociális kompetenciák fejlesztése, valamint manuális készségfejlesztés történik.

A foglalkozások célja az egészségi állapotot javító, fejlesztő magatartás és szokásrend kialakítása, a tiszta, egészséges környezet megteremtésére való törekvés, a helyes döntések szerepének a felnőtt életre és az önálló életvezetésre vonatkozóan történő felismertetése, a döntési kompetencia kialakítása.

A manuális készségfejlesztés célja a fogyatékos fiatalok finommanipulációjának szinten tartása, fejlesztése. A fejlesztő foglalkoztatás során a megfelelő finommanipuláció kiemelt fontosságú, hiszen a foglalkoztatás során kézzel könnyen végezhető feladatokat látnak el.

A kondicionális képességek fejlesztése csoportos formában zajlik, különböző tornafoglalkozások (napi torna, jóga, táncfoglalkozás, csapatjátékok, eszközös sporttevékenység: kerékpár, evezőpad, elliptikus tréner) megvalósításával. Az ellátottak túlnyomó többsége a nem megfelelő életvitel miatt túlsúlyos. A szolgálat folyamatosan követi az ellátottak egészségi állapotának változását és visszajelzést nyújt a hozzátartozók felé.

A Nappali Szolgálat a **közösségi fejlesztés keretében**, a normalizáció elvét szem előtt tartva, szabadidős programokat és közösségi rendezvényeket szervez az ellátottak számára (pl.: városi kulturális intézmények, szervezett programok, események, könyvtár, művelődési ház, múzeumok látogatása;) vallási és nemzeti események, ünnepnapok közös ünneplése, közösségi programok: farsangi bál, Valentin nap, Halloween party, kerti buli, közös kirándulások, horgászversenyek, sportprogramok, integrált érzékenyítő programok diákok bevonásával: pl. hulladékgyűjtés, sportversenyek, közös találkozók más fogyatékos embereket segítő együttműködő szervezettel). Az ellátottak rendszeresen részt vesznek a különféle városi rendezvényeken, fesztiválokon is. A Nappali Szolgálat számos társasjátékkal, fejlesztő játékkal, bőséges könyvállománnyal is rendelkezik, melyet az ellátottak a nappali ellátás során rendszeresen használnak.

Az Intézmény **Speciális Filmes Csoportja** több alkalommal vett részt speciális filmszemléken, ahol az általuk készített alkotásokkal kiemelkedő eredményeket értek el. A filmkészítés olyan egyedi önkifejezési forma, amely jótékony hatással van a fogyatékkal élő emberekre. Nem csupán szabadidős elfoglaltság, hanem kommunikációs eszköz is, amely lehetőséget nyújt azok számára, akik fizikai, vagy értelmi fogyatékoságukból adódóan nehézkesen vagy egyáltalán nem tudják kifejezni a gondolataikat, érzelmeiket. A fogyatékosággal élő emberek többnyire a saját életükből merítve készítenek filmeket. Olyan világokat tárhatnak a nézők elé, amelyek csak ritkán és nehezen láthatóak, ezáltal méltóképpen prezentálják a külvilág és a társadalom felé a sérült emberek különleges világát.

A csoport tagjai a filmelési folyamatokat segítő alkotótáborokban vesznek részt, ahol lehetőségük nyílik a szakmai ismereteik bővítésére, kisfilmek forgatására, amelyeket a program végén szakmai zsűri értékeli. A nappali ellátásban résztvevők a Magyar Speciális Mozgókép Egyesület¹ támogatásával megvalósuló *speciális mozi* rendezvények rendszeres látogatói.

A pedagógiai segítségnyújtás olyan ismeretek, értékek, viselkedések, attitűdök, értékek átadása, gyakoroltatása, amely az ellátottak fejlődését segíti. A szolgáltatás kompetenciafejlesztő foglalkozások keretében valósul meg. Az *anyanyelvi kompetencia* fejlesztésének kiemelt területe a verbális és írott kommunikáció fejlesztése. Az anyanyelvi kommunikáció magában foglalja a gondolatok, érzések és érzelmek kifejezését és értelmezését szóban és írásban egyaránt, valamint a helyes és kreatív nyelvhasználatot az élet minden területén: családon belül, az intézményben, a társadalmi érintkezések, szabadidős tevékenységek során. *A digitális kompetencia fejlesztése*, az infokommunikációs eszközök használatának elsajátításával és gyakoroltatásával történik. Ennek fejlesztése magában foglalja az információs társadalom technológiáinak magabiztos és kritikus használatát, az információ megkeresését, alkalmazását, a valós és virtuális kapcsolatok megkülönböztetését

A gyógypedagógiai segítségnyújtás a fogyatékoságból adódó akadályozottság kompenzációjára szolgáló – a gyógypedagógia körébe tartozó – komplex tevékenységrendszer, amelynek feladata az igénybe vevő, családja és környezete képességeinek legteljesebb kibontakoztatása, a funkciózavarok korrekciója a rehabilitáció érdekében.

A tanácsadás az ellátottak mindennapi életvezetéséhez kapcsolódó kérdések, nehézségek megoldását segítő szolgáltatás. A Nappali Szolgálat segíti az ellátottakat, hogy kérdéseikre megfelelő tájékoztatást kapjanak, véleményüket nyíltan, hátrányos következmények nélkül elmondják, kérésüket, visszajelzésüket, esetleges panaszukat megfelelő módon, tisztelettel közvetítsék és kezeljék.

Az intézményvezető tájékoztatása alapján jövőbeli terveik között szerepel a **támogatott lakhatás szolgáltatás** beindítása. Ehhez kapcsolódóan folyamatban van a FOF2022-es pályázat keretében megvalósuló támogatott lakhatásra felkészítő program, amely a Vas Vármegye területén élő értelmi fogyatékos emberek és családjuk számára kíván segítséget nyújtani, tájékoztatást és információt adni a támogatott lakhatás szolgáltatásról. A projekt keretében

---

¹ A Magyar Speciális Mozgókép Egyesület azzal a céllal alakult, hogy az értelmi fogyatékosággal élő emberek életminőségét a mozgókép lehetőségei által javítsa.

felkészítik a fogyatékossgal élő embereket és családtagjaikat az új élethelyzet elfogadására, továbbá kialakítják a támogatott lakhatási szolgáltatás támogatói körét.

4.2.5. A szolgáltatások igénybevételének feltételei, módja

Az Intézmény szakmai programja alapján a *Nappali Szolgálatba az a fogyatékos személy vehető fel, aki a működési területre vonatkozóan állandó lakcímmel rendelkezik, vagy életvitelszerűen ott tartózkodik, harmadik életévét betöltötte, önkiszolgálásra részben képes, vagy önellátásra nem képes, de felügyeletre szorul, veszélyeztető magatartást nem tanúsít, orvosi ellátást és állandó ápolást nem igényel. Rendkívül indokolt esetben nappali ellátás olyan fogyatékos személyek részére is biztosítható, akire nézve szülője vagy más hozzátartozója gyermekgondozási segélyben, gyermekgondozást segítő ellátásban, gyermeknevelési támogatásban, gyermekek otthongondozási díjában vagy ápolási díjban részesül.*

Nem veheti igénybe a nappali intézmény szolgáltatását az a fogyatékos gyermek, aki köznevelési intézményben történő nevelésre, oktatásra alkalmas, és felvétele, elhelyezése korának, állapotának megfelelő köznevelési intézményben biztosítható.

A fenti tilalom nem vonatkozik:

- a tanköteles és a tanítási év során köznevelési intézményi ellátásban részesülő fogyatékos gyermek tanítási szünet idején történő ellátására,
- arra a gyermekre, aki köznevelési intézményben korai fejlesztésben és gondozásban vagy fejlesztő nevelésben részesül,
- a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény 15. § (5) bekezdése szerinti esetre, valamint az egyéni munkarendben tanulmányokat folytató gyermekre.

Az igénybevétel önkéntes, az ellátást igénylő, illetve törvényes képviselője szóbeli vagy írásbeli kérelmére, indítványára történik.

Ha az ellátást igénylő személy cselekvőképtelen kiskorú vagy a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alatt áll, a kérelmet vagy indítványt – az érintett személy véleményét lehetőség szerint figyelembe véve – a törvényes képviselője terjeszti elő.

A korlátozottan cselekvőképes kiskorú és a cselekvőképességében a szociális ellátás igénybevételével összefüggő jognyilatkozatok tekintetében részlegesen korlátozott személy a kérelmét, indítványát a törvényes képviselőjének beleegyezésével terjesztheti elő. A kiskorúság miatt korlátozottan cselekvőképes 16 és 18 év közötti személynek a nappali ellátással összefüggésben tett jognyilatkozatához nem szükséges a törvényes képviselő beleegyezése vagy utólagos jóváhagyása. A kérelemhez csatolni kell a jövedelem típusának megfelelő igazolást.

A fenntartó az igénybe vevővel az intézményi jogviszony létesítéséről a *Szoctv. 94/C. § alapján* írásbeli megállapodást köt, amely tartalmazza:

- a) az ellátás kezdetének időpontját,
- b) az intézményi ellátás időtartamát (a határozott vagy határozatlan időtartam megjelölését), szakápolási központ esetén a szakápolás határidejét,
- c) az igénybevevő számára nyújtott szolgáltatások tartalmát,
- d) a személyi térítési díj megállapítására, fizetésére vonatkozó szabályokat, amennyiben az ellátás térítésszerűen történik,
- e) egyszeri hozzájárulás megfizetésének kötelezettsége esetén a hozzájárulás összegét, továbbá az annak beszámítására, teljes vagy részleges visszafizetésére vonatkozó szabályokat,
- f) belépési hozzájárulás alkalmazása esetén a belépési hozzájárulás összegét, az azt megfizető személy megjelölését, a belépési hozzájárulás megfizetésére és visszafizetésére vonatkozó szabályokat,
- g) az igénybevevő természetes személyazonosító adatait.

Az intézményvezető az ellátottakról sorszámozott nyilvántartást vezet a *Szoctv. 20. §-a alapján*. A nyilvántartás vezetésének célja az e törvényben meghatározott jogok érvényesülésének elősegítése. Az Intézmény az ellátottakat és a szolgáltatások igénybevételét a KENYSZI² rendszerben rögzíti.

A *térítési díjak megállapítására vonatkozó szabályokat* az Intézmény Szakmai Programja és Házirendje tartalmazza. Az Szoctv., illetve a többször módosított, a személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátások térítési díjáról szóló 29/1993.(II. 17). kormányrendelet felhatalmazása alapján a Nappali Szolgálat intézményi térítési díjának összegét az Intézmény állapítja meg.

Az igénybe vevő által fizetendő személyi térítési díj összege függ az igénybe vevő jövedelmi helyzetétől. Az adott hónapra fizetendő személyi térítési díj a napi személyi térítési díj és az ellátási napok szorzata. A személyi térítési díj összege a megállapítás időpontjától függetlenül évente két alkalommal vizsgálható felül és változtatható meg, kivéve, ha az ellátott jövedelme olyan mértékben csökken, hogy a Szoctv.-ben meghatározott térítési díjfizetési kötelezettségének nem tud eleget tenni; vagy az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 25%-át meghaladó mértékben növekedett. A megállapított személyi térítési díjat havonta, utólag, a tárgyhó utolsó napjáig kell befizetni.

4.2.6. Jogorvoslat és panaszkezelés

A Nappali Szolgálat Házirendjében foglaltak alapján az igénybe vevő az ellátás körülményeit érintő kifogások orvoslása érdekében a Nappali Szolgálat vezetőjénél jelezheti észrevételeit. Az intézményvezető tizenöt napon belül köteles a panasztevőt írásban értesíteni a panasz kivizsgálásának eredményéről. Amennyiben az intézményvezető határidőben nem intézkedik, vagy a panasztevő nem ért egyet az intézkedéssel, az intézkedés kézhezvételétől számított nyolc napon belül az Intézmény ügyvezető igazgatójához fordulhat jogorvoslattal. Az ellátottjogi képviselő nevét és elérhetőségét a faliújságon jól látható helyen kifüggesztették.

4.3. Támogató szolgálat

A Nappali Szolgálat a szociális alapellátás keretében az ellátási területén élő fogyatékos személyek részére támogató szolgáltatást biztosít. A támogató szolgáltatás célja a fogyatékos személyek saját lakókörnyezetében történő segítése, önálló életvitelének megkönnyítése, elsődlegesen a lakáson kívüli közszolgáltatások elérésének segítségével, valamint az önállóság megőrzése mellett a lakáson belüli speciális segítségnyújtás biztosítása.

Az intézményvezető tájékoztatása alapján a támogató szolgálatuk egyik kiemelt feladata a társadalmi tudatformálás, a társadalmi látásmód alakítása a fogyatékosokkal élő emberekkel kapcsolatos kérdésekben. Ugyancsak fontos feladat az Intézmény működési területén élő fogyatékos személyek felkutatása, valamint a szolgáltatás igénybe vevői részére, a fogyatékoságuknak megfelelő civil szervezetekkel, országos érdekképviselői szervekkel történő kapcsolatfelvétel lehetőségének biztosítása.

A szolgáltatás valamennyi fogyatékosági csoportba tartozó személyre kiterjed, így a mozgásszervi-, látás-, hallássérüléssel, értelmi fogyatékosággal, pervazív fejlődési zavarral (autista), halmozott és egyéb fogyatékosággal élő személyekre.

Az Intézmény szervezeti egységeként a támogató szolgálat folyamatos, napi szakmai kapcsolatban áll az intézmény által nyújtott egyéb szolgáltatásokkal. A szolgáltatások egymást kiegészítve, erősítve, komplexen működnek együtt a szolgáltatást igénybe vevők egyéni igényeinek megfelelően.

---

² Igénybevevői Nyilvántartás

A támogató szolgálat feladatainak eredményes megoldása érdekében *rendszeres, élő kapcsolatot tart fenn az egészségügyi-, és szociális alapellátást nyújtó intézményekkel, a vármegyei szakosított ellátást biztosító intézményekkel, valamint a fogyatékos embereket segítő nevelési, oktatási intézményekkel, érdekvédelmi és civil szervezetekkel.*

4.4. Fejlesztő foglalkoztatás

Az Intézmény vezetőjének beszámolója alapján a fejlesztő foglalkoztatás az ellátottak egészségi állapotának, fizikai és mentális állapotának megfelelő fejlesztési és foglalkoztatási szolgáltatás biztosítása útján történik, melynek célja az ellátott felkészítése az önálló munkavégzésre vagy a nyílt munkaerőpiacon történő elhelyezkedésre.

A foglalkoztatás egyénre szabottan, az ellátottak személyes szükségleteikhez igazodva valósul meg. A tevékenységek és az egyes munkafolyamatok a már meglévő képességek, készségek szinten tartását, fejlesztését és megőrzését szolgálják. A fejlesztő foglalkoztatásban résztvevők a nappali ellátás ellátottjai közül kerülnek ki. A szolgáltatói nyilvántartásban meghatározott egyidejűleg foglalkoztatható személyek száma 50 fő. A vizsgálat időpontjában 21 fő ellátott vett részt a foglalkoztatásban, ebből az Mt. szerinti foglalkoztatási formában 4 fő ellátott, a Szocvtv. alapján pedig 17 fő került foglalkoztatásra.

A foglalkoztatásba bevont ellátottak eltérő képességei alapján két különböző munkakör került kialakításra. A jó manuális képességekkel rendelkező foglalkoztatottak számára **csomagolási, szortírozási munkakört** kínál az Intézmény. A munkatevékenység kézzel könnyen végezhető, egyszerű papírhajtással, vágással, ragasztással járó csomagolási művelet, illetve a termékek stancolása és szortírozása, a megrendelő igényeinek megfelelően.

A csomagolási munkákat bér munka tevékenység keretében végzi az Intézmény két szombathelyi nyomdaipari vállalkozás számára. A foglalkoztatottak jellemzően olyan bedolgozói munkákat végeznek el, amelyek gépi kivitelezése nem megoldott, és a vállalkozások alkalmazotti kapacitása nem képes azokat hatékonyan ellátni. A nyomdai műveletek végrehajtása után az Intézményhez kerülő félkész termékeken végzik el többnyire az utolsó munkafolyamatokat, majd a készterméket juttatják vissza a megrendelőhöz.

A munkavégzéshez szükséges alapanyagokat és félkész termékeket a vállalkozás biztosítja az Intézmény számára. A megrendelt mennyiségek és az elkészült termékek szállításáról a vállalkozó hetente gondoskodik. *Az elmúlt év során 1 millió 600 ezer darab termék összeállítását végezték el az Intézményben foglalkoztatott ellátottak.*

A fejlesztő foglalkoztatás a Fogyatékos Emberek Nappali Ellátása mellett egyazon épületben és szinten a II. emeleten valósul meg. Az épület minden helysége akadálymentes, az emeletre lépcsőn és személyi felvonó segítségével juthatunk fel. A munkavégzés megfelelően jól megvilágított, klimatizált, az egészségügyi és higiéniai feltételeknek is megfelelő, 41,8 m² nagyságú teremben, munkaszobában történik. A teremben 4 nagy munkaasztalnál összesen 24 fő tud ülő munkát végezni, ergonómiai szempontból megfelelő székeken. A helyiségben zárható beépített szekrény szolgál az eszközök és anyagok tárolására. A munkaszobához külön mosdó és mellékhelyiség is tartozik, az öltözködéshez, szükséges infrastruktúra biztosított a nappali ellátás keretén belül, zárható szekrényekkel.

Azok számára, akik a nagymozgásos feladatokban tudnak jobban teljesíteni, **épülettakarítási munkakört** biztosít az Intézmény. A foglalkoztatásban résztvevők feladata a Fogyatékos Emberek Nappali Szolgálatának, a Fogyatékos Emberek Támogató Szolgálatának, valamint a Fejlesztő foglalkoztatásnak helyt adó közel 1000 m² területű épület helységeinek takarítása, tisztán tartása: portörletés, bútorápolás, seprés, porszívózás, kárpitos bútorok tisztítása, mosdók, csapok, tükrök takarítása, felmosás, ablaktisztítás, az épülethez tartozó külső terek takarítása, az udvaron található parkolók és parkosított területek rendben tartása az évszakoknak megfelelően, az udvar seprése, a lehullott falevelek, faágak összegyűjtése és komposztálása, a lehullott hó eltakarítása, valamint a szemét összegyűjtése.

5. A vizsgálat megállapításai

5.1. A hatáskör tekintetében

A feladat- és hatáskörömet, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja a Fogyatékossgügyi Egyezmény 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését. Az Ajbt. 39/O. § (1) bekezdése értelmében az alapvető jogok biztosa a *fogyatékossgügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak* teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszásság hiányában is – a fogyatékossgal élő személyek jogainak a Fogyatékossgügyi Egyezmény előírásainak való megfelelés szerinti érvényesülését.

Tekintettel arra is, hogy az Ajbt. 39/O. § (2) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékossgal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára, a *fogyatékossgügyi független mechanizmus egyik vizsgálati céljaként a fogyatékosok nappali ellátását végző intézményekben ellátott személyek alapvető jogai érvényesülésének monitorozását* határozta meg.

Az Ajbt. 18. § (1) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint közigazgatási szerv [...] vagy *közszolgáltatást végző szerv* (a továbbiakban együtt: hatóság) tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár (a továbbiakban együtt: visszásság), feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási pert – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva. Az Ajbt. 18. § (2) bekezdés a) pontja szerint az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó szerv, illetve e feladat ellátásában közreműködő szerv közszolgáltatást végző szervnek minősül. Az ombudsmani gyakorlat a *közszolgáltatást végző szervek* fogalomkörébe tartozónak tekinti a szociális ellátást nyújtó, így a fogyatékossgal élő személyek nappali ellátását végző intézményeket, amelyekre az ombudsman vizsgálati jogosultsága – az Ajbt. hatásköri szabályai értelmében – egyértelműen kiterjed.

Az Ajbt. 1. § (2) bekezdésének d) pontja kimondja, hogy az alapvető jogok biztosa – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportok jogainak a védelmére.

Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. *A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.*

5.2. Az alapvető jogok és alkotmányos elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak

megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi teszteket.

A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatálybalépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának az Alkotmány szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „*az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni*”. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi éllal mondta ki azt, hogy „*az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja, vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.*”

Ha összevetjük az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében, Q. cikk (2)-(3) bekezdésében, a II. cikkében, a XV. cikk (1)-(2) és (5) bekezdésében foglaltakat a korábbi Alkotmány 2. § (1) bekezdésének, 7. § (1) bekezdésének, 54. § (1) bekezdésének, 70/A. §-ának a szövegével, akkor az állapítható meg, hogy a vizsgálat tárgyát képező alapvető jogok védelme tekintetében nem hoz olyan koncepcionális változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírósági gyakorlat elvetését, vagy jelentős tartalmi átértékelését alátámasztaná.

Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok és az alkotmányos elvek értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírósági döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatálybalépését megelőzően, mind az azt követően hozott határozataiban, azok indokolásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket. Kiemelendő emellett, hogy az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése immár külön kiemelve is tartalmazza, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

5.2.1. A jogállamiság elve

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése alapján Magyarország független, demokratikus jogállam. Az Alkotmánybíróság töretlen gyakorlata alapján ennek a jogállami minőségnek nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. Az Alkotmánybíróság által gyakran hivatkozott tétel, hogy a jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. Az Alkotmánybíróság döntéseiben felhívta a figyelmet, hogy a jogállamiságnak több összetevője van, az egyik legfontosabb alapkövetelmény a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége: a közhatalommal rendelkező szervek a jog által megállapított működési rendben, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket. Demokratikus jogállamban ahhoz, hogy a személyek életviszonyaikat, működésüket, magatartásukat a jog által előírtakhoz tudják igazítani, az elvart

kötelezettségeiknek eleget tudjanak tenni, szükség van a joganyag, a jogi eljárások stabilitására. A jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, hanem az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is.

5.2.2. Az emberi méltósághoz való jog.

A CRPD 3. cikke alapelveként deklarálja a veleszületett méltóság elvét és annak tiszteletben tartását. Az Alaptörvény II. cikke alapján az emberi méltóság sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. Az Alaptörvény hatálybalépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybíróági gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit. A méltósághoz való jognak részét képezi az is, hogy minden embert másokkal egyenlő méltóságú személyként kell kezelni, vagyis az egyes emberek és embercsoportok között tilos indokolatlan, észszerűtlen különbséget tenni.

Az Alkotmánybíróság az ember életét és méltóságát egységben szemlélte, ami azt jelenti, hogy nem választhatóak külön az ember társadalmi és biológiai dimenziójához fűződő jogok. Az emberi méltósághoz fűződő jog az alkotmánybíróági gyakorlatában nem a személy szubjektumától függő méltóságérzethez kapcsolódott, hanem azt jelentette, hogy a jog az életet az emberi minőséggel együtt ismeri el, és kapcsol ahhoz elidegeníthetetlen jogokat. Az emberi méltósághoz való jog a természetes személyek autonómiáját jelenti, az önrendelkezésüknek egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja van, amelynél fogva az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá. A méltósághoz való jognak ez a felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók, nincs érthetetlen lényegük. Az Alkotmánybíróság már az egyik első, 1990-ben hozott döntésében kimondta, hogy az emberi méltósághoz való jog általános személyiségi jog, amelynek egyes fontos eleme az önrendelkezés szabadsága. E határozatban hívták fel a figyelmet arra, hogy az önrendelkezési jog – mint az összes különös személyiségi jog – az egyén autonómiáját, az egyéni döntés szabadságát védi.

Az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdése alapján az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani, *védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége*. A két évtizedes alkotmánybíróági gyakorlat alapján állami szemszögből létezik az alapjogoknak *egy objektív intézményvédelmi oldala*: az egyén szubjektív (alanyi) jogának biztosításával, védelmével, érvényesülésével összefüggő tágabb értelemben vett pozitív állami kötelezettségeket összefoglalóan objektív *állami intézményvédelmi kötelezettségnek* nevezzük. Az objektív intézményvédelmi kötelezettség a negatív és pozitív állami kötelezettségekhez képest komplementer jellegű, vagyis feltételezi a szubjektív jog meglétét. Lényeges azt is leszögezni, hogy az állami intézményvédelmi kötelezettség tipikusan nem keletkeztet az egyén oldalán alanyi jogokat, és az egyén részéről nem is kényszeríthető ki. Az Alkotmánybíróság töretlen és álláspontom szerint továbbra is irányadó megállapítása szerint az állam részéről garanciális feladatai ellátásához szükséges, hogy az egyes alanyi alapjogok biztosítása mellett az azokkal kapcsolatos értékeket és élethelyzeteket nemcsak önmagukban, az egyes egyedi igényekhez kapcsolódóan védje, hanem a többi alapjoggal összefüggésben kezelje. Az intézményvédelmi kötelezettségnek a testület szerint az alapjogokhoz kapcsolódó *értékekre* is ki kell terjednie. Az alapjog jogosultjai, valamint az állam különböző szempontjai és feladatai miatt az alapjog alanyi jogi, illetve objektív oldala nem feltétlenül fedi egymást. Az állam a szubjektív alapjog által védett körön túlmenően is meghatározhatja ugyanazon alapjog objektív,

intézményes védelmi körét. Az Alkotmánybíróság korábban megállapította azt is, hogy az *életvédelmi kötelezettség* a korábbi Alkotmány 8. § (1) bekezdésének és az 54. § (1) bekezdésének együttes értelmezéséből levezethető. Az állam elsődleges és alapvető fontosságú kötelezettsége az emberi élet védelme: nemcsak egyedi szinten, hanem *általában az emberi életet és létfeltételeket kell védenie*. Az állam objektív életvédelmi kötelezettsége az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdésének, illetve a II. cikkének együttes értelmezéséből továbbra is levezethető.

5.2.3. A hátrányos megkülönböztetés tilalma, a fogyatékkal élők védelme

A CRPD 5. cikke deklarálja, hogy a törvény előtt minden személy egyenlő, és mindenféle hátrányos megkülönböztetés nélkül jogosult a törvények által nyújtott védelemre és kedvezményre. Az CRPD 5. cikk 2. pontja alapján a részes államok megtiltanak a fogyatékoság alapján történő bármilyen hátrányos megkülönböztetést, és minden téren biztosítják a fogyatékosággal élő személyek számára a hátrányos megkülönböztetéssel szembeni egyenlő és hatékony jogi védelmet. Az CRPD 5. cikk 3. pontja értelmében az egyenlőség előmozdítása és a hátrányos megkülönböztetés eltörlése érdekében a részes államok minden megfelelő lépést megtesznek, így biztosítva az ésszerű alkalmazkodást.

Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése a korábbi Alkotmány 70/A. § (2) bekezdéséhez hasonlóan tartalmazza a diszkrimináció tilalmát, mely szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdése továbbá előírja, hogy Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti, a XV. cikk (5) bekezdése emellett külön is kiemeli, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

Az Alkotmánybíróság a 42/2012. (XII. 20.) AB határozatban megállapította, hogy az Alaptörvény XV. cikke változatlan tartalommal fenntartja az egyenlőség általános, nem csak az alapjogokra kiterjedő – vagy, ahogy az Alkotmánybíróság gyakran nevezte: a „jogegyenlőség” – követelményét és a hátrányos megkülönböztetés tilalmát. A két évtizedes, töretlen, az Alaptörvény fenti rendelkezése alapján továbbra is irányadónak tekinthető alkotmánybírósági gyakorlat rögzíti, hogy a *hátrányos megkülönböztetés tilalma* arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként, egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. A megkülönböztetés alkotmányossága tekintetében az Alkotmánybíróság két mércét alkalmazott.

Az alkotmányos alapjogok tekintetében megvalósuló egyenlőtlen bánásmód esetén annak alkotmányossága az alapvető jogok korlátozására irányadó szükségességi-arányossági teszt alapján ítéltető meg. Bár az Alkotmány – ahogyan az Alaptörvény is – szövegszerűen csak az alapvető jogok tekintetében tiltotta a hátrányos megkülönböztetést, az Alkotmánybíróság szerint e tilalom, ha a megkülönböztetés sérti az emberi méltósághoz való alapvető jogot, kiterjed az egész jogrendszerre.

Az egyenlő bánásmóddal és az esélyegyenlőséggel összefüggésben érdemes arra is utalni, hogy az alapvető jogok biztosa számára az Ajbt. immár fontos célként fogalmazza meg a *leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportokhoz* tartozó személyek jogainak fokozott védelmét, ugyanakkor eddig az országgyűlési biztosok – külön törvényi felhívás nélkül is – kiemelt figyelmet fordítottak az ebbe a csoportba tartozók alapvető jogainak a védelmére.

A töretlen ombudsmani gyakorlat alapján nyilvánvalóan e személyi körbe tartoznak a gyermekek, a nők, az idősek, a fogyatékosággal élő személyek, a betegek, ezen belül pedig kiemelten a pszichiátriai betegek, továbbá a fogyatartottak, hajléktalanok.

A felsorolt egyes társadalmi csoportok más és más okokból (például az egzisztenciális helyzetük, életkoruk, egészségi vagy mentális állapotuk miatt) minősülhetnek veszélyeztetettnek, a közös pont bennük egyfelől az, hogy helyzetük miatt kiszolgáltatottak valamennyi állami, közhatalmi beavatkozással szemben. Másfelől esetükben súlyos és közvetlen következményekkel járhat az is, ha az állam nem tesz eleget egyes alkotmányos feladatainak, a speciális, rászorultakat segítő szabályozás és gyakorlat kialakításával, fenntartásával kapcsolatos kötelezettségeit nem, vagy nem megfelelően látja el. Legyen szó indokolatlan közhatalmi beavatkozásról, vagy éppen állami feladat, kötelezettség elmulasztásáról, az érintettek jog-, illetve érdekérvényesítő képessége minimális.

A hátrányos megkülönböztetés tilalma és az esélyegyenlőség előmozdítása az állam számára eltérő jellegű, de szorosan összekapcsolódó feladatot jelent. A jogegyenlőség megteremtése, az egyenlő méltóságú személyként kezelés biztosítása elsődleges állami kötelezettség, míg az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít, ugyanakkor bizonyos, valamely tulajdonságuk (pl. életkor, betegség, testi fogyatékoság) okán sajátos, kiszolgáltatottabb helyzetük miatt objektíve hátrányba kerülő személyek csoportjainál az állami beavatkozás nem fakultatív feladat: az állam köteles hatékony lépéseket tenni az eredendő, súlyosan egyenlőtlen helyzet felszámolására. A CRPD preambuluma szerint a részes államok elismerik, hogy bárkinek a fogyatékoság alapján történő hátrányos megkülönböztetése az emberi személy veleszületett méltóságának és értékének megsértése. A CRPD 4. cikk 1-2. pontja szerint a részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékosággal élő személy számára, a fogyatékoság alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy: a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében; b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékosággal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében. A CRPD 7. cikk 1-2. pontja értelmében a részes államok minden szükséges intézkedést meghoznak, hogy a fogyatékosággal élő gyermekek számára más gyermekekkel azonos alapon biztosítsák valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes körű gyakorlását, továbbá minden, a fogyatékosággal élő gyermekekkel kapcsolatos intézkedés során elsődlegesen a gyermek legfőbb érdekeit kell figyelembe venni.

5.2.4. A nemzetközi emberi jogi kötelezettségek érvényesítése

Az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése értelmében Magyarországnak a nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítania kell a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját, jelen esetben azt, hogy a magyar jogi szabályozás megfeleljen a CRPD által felállított és az ENSZ Fogyatékosággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága (a továbbiakban: CRPD Bizottság) által jelzett kötelezettségeknek. Ebbe nemcsak az tartozik bele értelemszerűen, hogy a jogrendszerben nem maradhatnak olyan szabályok, amelyek nem egyeztethetők össze a CRPD rendelkezéseivel, hanem az is, hogy ahol szükséges, ott a jogalkotó érdemi és hatékony lépéseket tegyen a hiányzó szabályozás megalkotása érdekében. *A CRPD 4. cikke a következők szerint rendelkezik az általános kötelezettségekről:*

„1. A részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékosággal élő személy számára, a fogyatékoság alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy:

a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében;

- b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében;
- c) figyelembe veszik a fogyatékossgal élő személyek emberi jogainak védelmét és előmozdítását valamennyi politika és program során;
- d) tartózkodnak minden olyan cselekedetben és gyakorlatban való részvételtől, amely nem összeegyeztethető a jelen Egyezményvel, és biztosítják, hogy a hatóságok és közintézmények a jelen Egyezményvel összhangban tevékenykedjenek;
- e) minden megfelelő intézkedést meghoznak bármely személy, intézmény vagy magánvállalkozás által a fogyatékossgal alapján történő hátrányos megkülönböztetés felszámolása érdekében;
- f) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg vagy segítenek elő az egyetemesen tervezett áruk, szolgáltatások, eszközök és létesítmények vonatkozásában, a jelen Egyezmény 2. cikkében meghatározottak szerint, amelyek a lehető legkisebb változtatással és anyagi ráfordítással megfelelnek a fogyatékossgal élő személyek speciális igényeinek, elősegítve felhasználhatóságukat és használatukat, valamint elősegítik az egyetemes tervezést a szabványok és irányelvek kidolgozása során;
- g) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg, vagy segítenek elő a fogyatékossgal élő személyek számára alkalmas új technológiák, beleértve az információs és kommunikációs technológiákat, a közlekedést/mozgást segítő eszközök, készülékek és segédeszközök elérhetőségének és használatának előmozdítására, elsőbbséget biztosítva az elérhető költséggel járó technológiáknak;
- h) hozzáférhető információkat biztosítanak a fogyatékossgal élő személyek számára a közlekedést segítő eszközökről, a készülékekről és segédeszközökről, ideértve az új technológiákat, csakúgy, mint a segítségnyújtás, támogató szolgáltatások és szolgálatok más formáiról;
- i) előmozdítják a jelen Egyezményben foglalt jogok oktatását a fogyatékossgal élő személyekkel foglalkozó szakemberek és alkalmazottak számára az e jogok által biztosított jobb segítség- és szolgáltatásnyújtás érdekében.

2. Tekintettel a gazdasági, társadalmi és kulturális jogokra minden részes állam vállalja, hogy a rendelkezésre álló erőforrásai felső határáig, és szükség esetén, a nemzetközi együttműködés keretében, intézkedéseket tesz e jogok teljes megvalósításának fokozatosan történő elérése érdekében, fenntartás nélkül, a nemzetközi joggal összhangban, a jelen Egyezményben foglalt kötelezettségek haladéktalan alkalmazására [...].

4. A jelen Egyezményben semmi nem értelmezhető úgy, mint ami befolyásolja a részes állam jogának, vagy az adott részes állam vonatkozásában hatályos nemzetközi jognak a fogyatékossgal élő személyek jogainak hatékonyabb szabályozását biztosító rendelkezéseit. A jelen Egyezményben részes államok joga, szerződésai, szabályozása vagy szokásai által elismert, vagy tartalmazott emberi jogok és alapvető szabadságok nem korlátozhatók vagy csorbíthatók arra hivatkozással, hogy a jelen Egyezmény az adott jogokat vagy szabadságokat nem, vagy csak kisebb mértékben ismeri el [...].”

A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés³ 31. cikke értelmében a szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint, valamint tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni. A CRPD 1. cikke értelmében „A jelen Egyezmény célja valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása.” A CRPD alapelvei között elsőként említi továbbá, hogy a fogyatékossgal élő személyeket is megilleti a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét.⁴ Ebből következően a jelentés tartalmában az emberi méltóság alapjogi védelmének primátusából vezeti le a fogyatékossgal élő személyeket megillető további és felhívott alapjogok érvényesülésének problémáit.

³ Magyarországon kihirdette az 1987. évi 12. törvényerejű rendelet

⁴ CRPD 3. cikk a) pont

Mindehhez kapcsolódóan kiemelem, hogy a fogyatékoságtudomány szakértői szerint paradigmaváltást jelent a CRPD elfogadása. Nagy előrelépést jelentett a fogyatékosággal élő személyek jogainak orvosi szemléletéről a szociális szemléletre való áttérés, azonban ezt követte az újabb lépés: az emberi jogi megközelítés alapján való gondolkodás. Az emberi jogi szemlélet lényege az inkluzív (az alany autonómiájának a szociális közegben való érvényesülése) és szubsztanciális (lényegi, a fogyatékos embert, mint az emberi jogok alanyát, és nem tárgyát szem előtt tartó) gondolkodásmód.⁵

Az ombudsman alkalmas arra, hogy a maga semleges és kiegyensúlyozó, közvetítő szerepével, illetve a kizárólag az alapjogvédelemre fókuszáló tevékenységével, az ENSZ nemzeti emberi jogi intézményeként valós tartalmat adjon a CRPD-ben foglaltaknak. Annak az Egyezménynek, amely korszakalkotó módon – a nemzetközi emberi jogi standardoknak is megfelelően – további előrelépéseket generál a fogyatékosággal élő emberek alapvető emberi jogainak érvényesülésében.

5.2.5 A fogyatékkal élő személyek önálló életvitelhez, közösségbe való befogadáshoz való joga

A CRPD önálló életvitelről és a közösségbe való befogadásról szóló 19. cikke rögzíti, hogy *„Az Egyezményben részes államok elismerik a fogyatékosággal élő személyek egyenlő jogát a közösségben való élethez és másokkal egyenlő szabad döntéshez való jogát; minden szükséges és hatékony intézkedést megtesznek annak érdekében, hogy a fogyatékosággal élő személyek teljes mértékben élvezhessék e jogaikat és a teljes közösségi befogadást és részvételt, beleértve a következők biztosítását:*

a) a fogyatékosággal élő személyeknek másokkal azonos alapon lehetőségük van lakóhelyüknek és annak megválasztására, hogy hol és kivel élnek együtt, és nem kötelezhetőek bizonyos megszabott körülmények között élni;

b) a fogyatékosággal élő személyek számára hozzáférési lehetőséget biztosítanak többféle otthoni, intézményi és egyéb közösségi támogató szolgálathoz, beleértve azt a személyes segítséget, mely a közösségben éléshez és a közösségbe történő beilleszkedéshez, valamint a közösségtől való elszigetelődés és kirekesztődés megelőzése céljából szükséges; [...]”

A CRPD 19. cikkében foglalt önálló életvitelhez való jog többek között azt is jelenti, hogy *a fogyatékosággal élő egyének számára minden adott ahhoz, hogy éljenek a választás és az irányítás lehetőségével saját életüket illetően, továbbá az életükkel kapcsolatos minden döntést meghozhassanak.* A személyes autonómia és az önrendelkezés az önálló életvitel alapvető eleme, ideértve a közlekedéshez, az információkhoz, a kommunikációhoz és a személyes segítségnyújtáshoz való hozzáférést, a lakóhelyet, a napirendet, a szokásokat, a tisztességes foglalkoztatást, a személyes kapcsolatokat, a ruházkodást, a táplálkozást, a higiénit és az egészségügyi ellátást, a vallásos, kulturális, szexuális és reprodukciós jogokat. Ezek a tevékenységek az egyén identitásához és személyiségének fejlődéséhez kötődnek: hol élünk, kivel, mit eszünk, szeretnénk-e tovább aludni vagy késő éjszaka lefeküdni, bent vagy kint lenni, (...) vagy szeretnénk-e zenét hallgatni. Ezek a cselekvések és döntések határoznak meg bennünket.⁶ Az önálló életvitel az egyén autonómiájának és szabadságának elengedhetetlen része, de nem feltétlenül jelenti azt, hogy egyedül kell élni. Nem értelmezhető kizárólag a napi tevékenységek egyedül történő végzésére való képességként. Inkább választási és ellenőrzési lehetőségnek kell tekinteni, a veleszületett méltóság és az egyéni autonómia tiszteletben tartásának megfelelően, a CRPD 3. cikkének a) pontjában foglaltak szerint.

⁵ Theresia Degener, a CRPD Bizottságalelnöke, az ENSZ Egyezmény kidolgozásának aktív résztvevője; 2013. január, Trier, Academy of European Law.

⁶ CRPD Kommentár Általános észrevétel a 19. cikkről: Önálló életvitel és a közösségbe való befogadáshoz 16. pont.

A közösségbe való befogadás joga a teljes és hatékony társadalmi részvétel és befogadás elvéhez kapcsolódik, amelyet többek között a CRPD 3. cikkének c) pontja fogalmaz meg. Ez teljes társadalmi életet és a nyilvánosság számára rendelkezésre álló valamennyi szolgáltatáshoz, valamint a fogyatékossgal élő személyek számára abból a célból rendelkezésre álló támogató szolgáltatásokhoz való hozzáférést foglalja magában, hogy a társadalmi élet minden szférájába teljes mértékben befogadást nyerjenek és azokban részt vehessenek. Ezek a szolgáltatások többek között a lakhatáshoz, a közlekedéshez, a bevásárláshoz, az oktatáshoz, a foglalkoztatáshoz, a szabadidős tevékenységekhez és a nyilvánosság rendelkezésére álló valamennyi egyéb létesítményhez és szolgáltatáshoz, például a közösségi médiához kapcsolódnak. A jog magában foglalja a közösség minden politikai és kulturális jellegű intézkedéséhez és eseményéhez, többek között a nyilvános találkozókhoz, sporteseményekhez, kulturális és vallási fesztiválokhoz és minden olyan tevékenységhez való hozzáférést, amelyben a fogyatékossgal élő személy részt kíván venni.

A CRPD 28. cikke deklarálja a megfelelő életszínvonal biztosításának kötelezettségét, melynek keretein belül biztosítani kell a fogyatékossgal élő személyek számára az állami lakhatási programokhoz való hozzáférést is.⁷

A Fot. 17. §-a kimondja, hogy *a fogyatékos személynek joga van a fogyatékossgának, személyes körülményeinek megfelelő – családi, lakóotthoni, intézményi – lakhatási forma megválasztásához*. A fogyatékos személyek számára ápolást-gondozást nyújtó, 50 főnél nagyobb férőhelyszámú szociális intézmények kiváltására a következők szerint kerül sor: 2013. december 31-éig legalább 1500 fő fogyatékos és pszichiátriai beteg személynek ellátást nyújtó intézményi férőhely kiváltásához az európai uniós társfinanszírozással megvalósuló fejlesztési programok nyújtanak támogatást; az ekképpen kiváltásra nem kerülő intézményi férőhelyek kiváltására a Kormány által meghatározott rendben kerül sor. A kiváltást a CRPD 19. cikkében meghatározottak figyelembevételével kell végrehajtani.

A Fot. fenti szakaszához fűzött indokolás értelmében Magyarország 2007-ben fogadta el a CRPD-t, amelynek 19. cikke új alapokra helyezi a fogyatékossgal élő személyek önálló életviteléről, illetve lakóhelyének megválasztásáról való gondolkodást. Ennek alapján *a fogyatékossgal élő személyek esetében is az olcsóbb családban maradást, illetve az önálló lakásban vagy lakóotthonban élést, illetve az ezeket elősegítő közösségi alapú szolgáltatásokat (szociális alapszolgáltatások) kell előnyben részesíteni a drágább, tömegmértű bentlakásos intézményi ellátással (szociális szakellátással) szemben*. Míg a mai rendszerben bizottság dönt arról, hogy a fogyatékos személynek hol kell élnie, addig az új értékrend alapján ezt a döntést a fogyatékossgal élő személy hozza meg.

A fentiek érdekében a rendelkezés megakadályozza a nagyobb létszámú szociális intézmények további növekedését; rögzíti továbbá, hogy 2011. január 1-jét követően új, fogyatékos személyek ápoló-gondozó célú férőhelye csak lakóotthoni formában hozható létre. Az OFP III. fejezetének Lakhatás címszóval ellátott 7.2. pontja szerint *a fogyatékos személyek lakhatásával kapcsolatos döntések és programok tervezése és végrehajtása során különös súllyal kell figyelembe venni az önrendelkezés és a társadalmi integráció alapelvét*.

Az erről szóló kormányzati stratégia alapján folytatni szükséges a fogyatékos személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltását⁸, hangsúlyt fektetve a kiváltással érintett személyek és intézmények felkészítésére, tájékoztatására, támogatására, egyebek mellett a kiváltást támogató mentorhálózat bővítése útján.

Ezzel párhuzamosan fontos fejlesztési irány a támogatott lakhatás minél szélesebb körben való hozzáférhetőségét célzó fejlesztések indítása, a kapcsolódó jó gyakorlatok

⁷ CRPD 28. cikk 2. d) pont

⁸ Annak során pedig különös figyelemmel a CRPD Bizottság 5. számú Általános észrevételére az önálló életvitelről és a közösségbe való befogadásról szóló CRPD 19. cikk kapcsán (2017, CRPD/C/GC/5); a CRPD Bizottságnak a CRPD Fakultatív Jegyzőkönyvének 6. cikke szerinti, Magyarországgal kapcsolatos vizsgálatáról szóló jelentésére (2020, CRPD/C/HUN/IR/1, kiemelten 114. pont); a CRPD Bizottság 2022. október 10-én kiadott vonatkozó „Írnyelvek az intézményi elhelyezés megszüntetéséről, beleértve a veszélyhelyzeteket is” dokumentumára (2022, CRPD/C/5); valamint a CRPD Bizottság Magyarország egyesített második és harmadik időszakos jelentéséhez kapcsolódó Záró észrevételeinek vonatkozó pontjaira (2022, CRPD/C/HUN/CO/2-3; 41. pont)

felhasználásával, tapasztalati szakértők bevonásával. *A fogyatékos személyek családi kötelekben, környezetben maradásának elősegítése érdekében bővíteni szükséges az önálló életvitelt elősegítő szociális alapszolgáltatások, és a lakóhelyhez közeli szolgáltatások körét. Át kell tekinteni a lakások és a lakókörnyezet akadálymentesítésének támogatási rendszerét, az esetleges alternatív megoldások – egyebek mellett a fogyatékos felnőttek által igénybe vehető szociális bérlakások vagy az önálló tulajdonú speciális előtakarékossági formák – számbavétele mellett.*

A Szocvtv. 75. § (1) bekezdése értelmében a támogatott lakhatás a fogyatékos személyek, a pszichiátriai betegek – ide nem értve a demens személyeket – és a szenvedélybetegek részére biztosított ellátás, amely az életkornak, egészségi állapotnak és önellátási képességnek megfelelően, az ellátott önálló életvitelének fenntartása, illetve elősegítése érdekében biztosítja a lakhatási szolgáltatást; az önálló életvitel fenntartása, segítése érdekében a mentálhigiénés, szociális munka körébe tartozó és egyéb támogató technikák alkalmazásával végzett életvitelt; a közszolgáltatások és a társadalmi életben való részvételt segítő más szolgáltatások igénybevitelében való segítségnyújtást; az ellátott komplex szükségletfelmérése alapján, erre vonatkozó igény esetén a felügyeletet, az étkeztetést, a gondozást, a készségfejlesztést, a tanácsadást, a pedagógiai segítségnyújtást, a gyógypedagógiai segítségnyújtást, a szállítást, a háztartási vagy háztartást pótló segítségnyújtást. A SzCsM rendelet pedig rendelkezik a támogatott lakhatás részletszabályairól.

5.2.6. Az egyedi szükségletek szerinti ellátás

A CRPD 26. cikke a rehabilitáció, rehabilitáció jogát deklarálja. Ennek megfelelően *„A részes államok megtesznek minden hatékony és szükséges intézkedést – ideértve a sorstársi segítségnyújtást is – annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő személyek számára az élet minden területén biztosított legyen a legteljesebb függetlenség, a fizikai, mentális, szociális és szakmai képességek, valamint a teljes befogadás és részvétel elérése és megtartása. E célból a részes államok átfogó rehabilitációs és rehabilitációs szolgáltatásokat és programokat hoznak létre, erősítik és kiterjesztik azokat, különös tekintettel az egészségügy, a foglalkoztatás, az oktatás és a szociális szolgáltatások terén, oly módon, hogy a rehabilitációs és rehabilitációs szolgáltatások és programok:*

- a) a lehető legkorábbi szakaszban kezdődnek, és az egyéni igények és képességek multidiszciplináris értékelésén alapulnak;*
- b) támogatják a közösségben való részvételt és az abba való befogadást, önkéntes alapon működnek, és a fogyatékossgal élő személyek lakóhelyéhez – a vidéki régiókat is beleértve – a lehető legközelebb vannak. [...]*”

A fogyatékossgal élő személyek rehabilitációja, rehabilitációja az érintett személyek szabad akaratukból hozott, tudatos beleegyezésének a függvénye. A rehabilitáció, rehabilitáció elsősorban az oktatás, foglalkoztatás, egészségügy és a szociális kérdések szempontjából meghatározó.

A CRPD, a Fot, és Szocvtv. a mindenkit egyenlő mértékben megillető emberi méltóság alapján a fogyatékossgal élő személyek – egyéb körülményeik mellett az életkoruk és az egészségi állapotuk által meghatározott – *egyedi igényeit és szükségleteit priorizálja a velük kapcsolatos intézkedések, az ellátások megszervezése kapcsán.*

A CRPD 9. cikke értelmében a fogyatékossgal élő személyek önálló életvitelének és az élet valamennyi területén történő teljes körű részvételének lehetővé tétele érdekében a részes államok megfelelő intézkedéseket tesznek, hogy másokkal azonos alapon biztosítsák a fogyatékossgal élő személyek számára a fizikai környezethez, a közlekedéshez, az információhoz és kommunikációhoz való hozzáférést. Ugyancsak ideértve az információs és kommunikációs technológiákat és rendszereket, valamint más, nyilvánosan hozzáférhető vagy

rendelkezésre álló lehetőségekhez és szolgáltatásokhoz való hozzáférést, mind városi, mind vidéki területeken.

A CRPD Bizottság 2014 májusában bocsátotta ki az Egyezmény 9. cikkéhez (Hozzáférhetőség) fűzött Általános megjegyzését.⁹ Ez utóbbi leszögezi, hogy az egyenlő esélyű hozzáférés a fogyatékossgal élő személyek számára az önálló életvitel és annak feltétele, hogy a társadalom teljes, valamint egyenértékű tagjai lehessenek.¹⁰ Mindezek megvalósításáról rendelkeznek az OFP vonatkozó rendelkezései is. A fent már hivatkozott OFP III. fejezetének 7.2. pontja értelmében kiemelt hangsúlyt kell fektetni a férőhelykiváltásra. A kiváltási folyamat kapcsán olyan szolgáltatási központoknak, gyűrűknek kell elérhetővé válniuk, amelyek támogatják, hogy a fogyatékos személyek élete ne a bentlakásos intézményekre korlátozódjon, hanem az őket körülvevő befogadó és elfogadó közösség aktív tevékeny részvevői lehessenek.

Az Országos Fogyatékosügy Program végrehajtásának 2022. évi tartó Intézkedési Tervéről szóló 1187/2020. (IV. 28.) Korm. határozat 5.5. pontja szerint folytatni kell az intézményi férőhely-kiváltást; a folyamat megfelelő minőségű végrehajtása érdekében fejleszteni kell a közösségi alapú szolgáltatásokat. Biztosítani kell a fejlesztő foglalkoztatásban, rehabilitációs foglalkoztatásban való részvétel lehetőségét.

Az önálló életvitel és a közösségbe való befogadás egyaránt *bármilyen bentlakásos intézményen kívüli életkörülményeket jelent*, ezért különösen fontos a nagy férőhelyszámú, magas finanszírozást igénylő intézményi lét helyett a fogyatékos személyek otthonmaradásának a támogatása. *Az otthonmaradás elősegítése érdekében bővíteni szükséges az önálló életvitelt elősegítő szociális alapszolgáltatások, és a lakóhelyhez közeli szolgáltatások körét.*

Az OFP. III. fejezetének 5.1. pontja kiemeli, hogy a tartós ápolásra-gondozásra szorulóknak otthoni környezetben való ellátása mind az egyén, mind pedig a társadalom számára kedvezőbb, mint az intézményi ellátás, ezért esetükben elsődleges cél az otthonmaradást elősegítő szolgáltatási környezet kialakítása. *Ennek érdekében szükséges az ilyen típusú szolgáltatások, ellátások területi lefedettségének felülvizsgálata, a fogyatékos személyeket támogató szociális szolgáltatások egyenletes bővítése, racionalizálása, a helyi ellátórendszerek fejlesztése. Emellett növelni kell a fogyatékos személyek számára nappali ellátást biztosító intézmények kapacitását, továbbá erősíteni kell az alapszolgáltatások közötti – különösen a támogató szolgálattal való – együttműködést a hálózatszerű működés erősítése érdekében. Kiemelt helyet kell kapniuk a személyi segítség különböző formáinak is, amelyek az önrendelkező, független, önálló életvitel elérését segítik. Ehhez biztosítani kell szociális szakemberek képzését is.*

6. Az ügy érdemében

A fogyatékosügyügyi független mechanizmus keretében folytatott jelen vizsgálat célja az Intézmény nappali ellátásának megismerése és alapjogi jogi szempontú monitorozása volt. További célként fogalmazódott meg annak átfogó vizsgálata, hogy a fogyatékossgal élő ellátottak alapvető jogai a CRPD-ben foglaltaknak megfelelően, teljeskörűen érvényesülnek-e a meglátogatott Intézmény vonatkozásában.

Amint azt valamennyi fogyatékosügyügyi vonatkozású jelentésemben kiemelem, az államnak, a társadalom szervezeteinek és tagjainak oly módon kell tevékenységüket végezni, hogy az ne okozhasson olyan károsodást, amely fogyatékossgal kialakulásához vezet, illetve *olyan körülményeket kell létrehozni, amelyben a fogyatékossgal élő emberek képesek lesznek teljesebb életre és a fogyatékossgukból fakadó terheik csökkenthetőek.*¹¹

A tervezési, döntési folyamatok során kiemelten kell kezelni a fogyatékos személyek sajátos szükségleteit, és figyelemmel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a bárki által igénybe vehető lehetőségekkel csak különleges megoldások alkalmazása esetén élhetnek. A

⁹ http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/GC/2&Lang=en (letöltés 2021.04.14.) [General comment no. 2.(2014)]

¹⁰ CRPD 2. számú általános kommentár I.1. pont.

¹¹ Fot. 2. § (1) bekezdés

fogyatékos személyeket érintő döntések során tekintettel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a társadalom és a helyi közösség egyenrangú tagjai, ezért meg kell teremteni azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik számukra a társadalmi életben való részvételt.¹² Az állam köteles gondoskodni a fogyatékos személyeket megillető jogok érvényesítéséről, a fogyatékos személyek hátrányait kompenzáló intézményrendszer működtetéséről a nemzetgazdaság mindenkorai lehetőségeivel összhangban.¹³

Az Intézmény a rendelkezésre bocsátott dokumentumok, valamint a helyszíni vizsgálat során tapasztaltak alapján a nappali ellátást biztosító intézményekkel szemben támasztott alapvető jogszabályi előírásoknak megfelelően működik.¹⁴ Az ellátást igénybe vevők részére szociális, egészségi, mentális állapotuknak megfelelő napi életritmust biztosító szolgáltatást nyújt. A Nappali Szolgálat a pihenésre, közösségi együttlétre, a személyi tisztálkodásra és a ruházat tisztítására, valamint a meleg étel elfogyasztására alkalmas helyiségekkel rendelkezik. Az Intézmény házirendje tartalmazza a jogszabály által előírt kötelező tartalmi elemeket.¹⁵ Az Intézmény Nappali Szolgálatában a személyi feltételek a jogszabályi előírásoknak megfelelően biztosítottak, a dolgozók a hatályos szakmai rendeletben foglaltak alapján rendelkeznek az előírt szakmai képesítésekkel.

A nappali ellátásnak helyet adó épületben az épített környezetet és az infrastruktúrát úgy alakították ki, hogy az hozzáférhető legyen a fogyatékosokkal élők számára is. Ez magában foglalja az akadálymentes környezet kialakítására vonatkozó építési normák alkalmazását, az eszközök és szolgáltatások hozzáférhetőségét, valamint az egyenlő esélyű hozzáférést a közösségi terekhez. A nappali ellátás a vizsgálat időpontjában 60 fő önkiszolgálásra részben képes, vagy önellátásra nem képes, de felügyeletre szoruló fogyatékos, illetve autista személy ellátásáról gondoskodott.

Az Intézmény által nyújtott szolgáltatások egymást kiegészítve, erősítve, komplexen működnek együtt a szolgáltatást igénybe vevők egyéni igényeinek megfelelően. Az Intézmény által nyújtott *pedagógiai, gyógypedagógiai foglalkozások és fejlesztések* hozzájárulnak az ellátottak önálló életvitelének kialakításához, életminőségének megőrzéséhez és javításához. Az egyéni és csoportos foglalkozások célja a társadalmi részvétel előmozdításán túl az állapotromlás és a magasabb gondozási szükséglet kialakulásának megelőzése. Az *Intézményben megvalósuló fejlesztő foglalkoztatás* kiemelt jelentőségű a fogyatékosokkal élő ellátottak munkaerőpiaci integrációja szempontjából. A foglalkoztatás 21 fő részvételével, egyénre szabottan, az ellátottak személyes szükségleteikhez igazodva valósul meg. A tevékenységek és az egyes munkafolyamatok a már meglévő képességek, készségek szinten tartását, fejlesztését és megőrzését szolgálják. Az Intézmény az ellátottak számára biztosítja a megfelelő akadálymentes munkahelyi környezetet és a különféle készségek fejlesztését.

A CRPD 30. cikk 1. pontja szerint „A részes államok elismerik a fogyatékosokkal élő személyek azon jogát, hogy másokkal azonos alapon vegyenek részt a kulturális életben, és minden szükséges intézkedést megtesznek annak biztosítására, hogy a fogyatékosokkal élő személyek:

- a) hozzáférhető formában jussanak hozzá a kulturális anyagokhoz;*
- b) hozzáférhető formában jussanak hozzá a televízió műsoraihoz, filmekhez, színházhoz és más kulturális tevékenységekhez;*
- c) hozzáférjenek a kulturális előadások vagy szolgáltatások helyszínéhez, mint például a színházhoz, múzeumhoz, mozihoz, könyvtárhoz és utazási irodához, továbbá lehetőség szerint hozzáférjenek az emlékművekhez és a jelentősebb nemzeti kulturális helyszínekhez.”¹⁶*

Az inkluzív társadalom kialakítása és a fogyatékosokkal élők társadalmi elfogadása kulcsfontosságú a társadalmi egyenlőség és az emberi jogok szempontjából. Az inkluzív

¹² Fot. 2. § (3)-(4) bekezdés

¹³ Fot. 2. § (5) bekezdés

¹⁴ Különös tekintettel a Szocvtv. 65/F. §-ára és az SzCsM rendelet 74-82. §-aira

¹⁵ SzCsM rendelet 80. §.

¹⁶ CRPD 30. cikk 1. pont

társadalom minden egyént, beleértve a fogyatékossgal élöket is, egyenlő jogokkal és lehetőségekkel kezel. Az Intézmény számára kiemelten fontos feladat, hogy társadalmi szinten olyan felvilágosító kampányokat, szemléletformáló programokat indítsanak, amelyek segítenek a fogyatékossgal megértésében és a meglévö előítéletek lebontásában. Az embereknek meg kell érteniük, hogy a fogyatékossgal élö személyek ugyanúgy értékes tagjai a társadalomnak, mint bárki más. Az Intézmény a nappali ellátás keretében olyan támogató légkört biztosít az ellátottak számára, amelyben a fogyatékos emberek élhetnek önrendelkezési jogokkal, választási és döntési lehetőségekkel, véleményüket és igényeiket elmondhatják, érdekeiket érvényesíthetik.

A CRPD 30. cikk 2. pontja szerint „A részes államok megfelelő intézkedéseket tesznek a fogyatékossgal élö személyek alkotó, művészi és szellemi képességei fejlesztésének és hasznosításának lehetővé tételére, nemcsak saját javukra, hanem a társadalom gazdagítása céljából is.”¹⁷

A fogyatékos személyek életében fontos szerepet tölt be a különböző művészetekkel való önkifejezés a fogyatékossgal adódó lehetőségeik beszűkülése miatt. A társadalmi szemléletformálás területén ezért példaértékűnek tekinthető az Intézmény *Speciális Filmes Csoportjának* alkotómunkája. A csoport által készített filmekben, a fogyatékos személy szemén keresztül nyerhetnek a nézők bepillantást abba a világba, amelyet csak ritkán tapasztalhatunk meg. A Speciális Filmszemléken bemutatott alkotásaik kiemelkedő eredményeket értek el, több alkalommal első helyezettek lettek, illetve különdíjban és közönségdíjban is részesültek. Alkotói munkájukkal méltóképpen prezentálják a külvilág és a társadalom felé a fogyatékos élö emberek különleges világát.

Az Intézmény működése során kiemelt figyelmet fordít a munkavállalók jóllétére, a magánélet, illetve a munka összehangolásának támogatására. Az elmúlt időszak családbarát intézkedéseinek köszönhetően az Intézmény elnyerte a *Családbarát Munkahely* címet.

Az Intézmény elkötelezett az Európai Unió nemi esélyegyenlőségi stratégiájának szervezeten belüli megvalósítására, ezért döntött a Nemek Közötti Esélyegyenlőségi Terv elkészítéséről. A terv célkitűzése, hogy megfogalmazza a legfontosabb esélyegyenlőségi stratégiákat, és ezáltal olyan intézkedéseket, amelyek lehetővé teszik a nemek közötti egyenlőség teljeskörű megvalósítását az Intézményben.

A CRPD 30. cikk 5. pontja szerint „Azzal a céllal, hogy a fogyatékossgal élö személyek másokkal azonos alapon vehessenek részt a rekreációs, szabadidős és sporttevékenységekben, a részes államok meghozzák a megfelelő intézkedéseket, annak érdekében, hogy:

- a) a lehető legnagyobb mértékben bátorítsák és előmozdítsák a fogyatékossgal élö személyek részvételét az integrált sporttevékenységekben, minden szinten;*
- b) biztosítsák a fogyatékossgal élö személyek számára a fogyatékossgal típusához igazodó, speciális rekreációs és sporttevékenységek szervezésének, fejlesztésének és az ezekben való részvételnek a lehetőségét, valamint, hogy e célból ösztönözzék a megfelelő oktatás, edzés és a szükséges források biztosítását, másokkal azonos alapon;*
- c) biztosítsák a fogyatékossgal élö személyek hozzáférését a sport-, üdülési és turisztikai helyszínekhez;*
- d) biztosítsák, hogy a fogyatékossgal élö gyermekek más gyermekekkel egyenlő hozzáféréssel bírjanak a játékokhoz, rekreációs, sport- és üdülési tevékenységekhez, beleértve az iskolarendszerben előforduló hasonló tevékenységeket; [...]¹⁸*

Az élményalapú tevékenységeknek közösségformáló ereje van és fontos részét képezik a szocializációs és integrációs folyamatoknak. Az Intézmény nyitott formában az ellátottak és a lakosság által egyaránt elérhető módon rendszeresen szervez kulturális, sport és szabadidős programokat, amelyek segítik a fogyatékossgal élök aktív részvételét a közösségben. A

¹⁷ CRPD 30. cikk 2. pont

¹⁸ CRPD 30. cikk 5. pont

nappali ellátásban résztvevők rendszeresen részt vesznek az Intézmény által szervezett kirándulásokon, alkotótáborokban, a városi rendezvényeken, fesztiválokon és filmszemléken.

Az inkluzív társadalom kiépítése folyamatos erőfeszítéseket igényel a társadalom minden szintjén. Az intézkedések nem csak a fogyatékossgal élők életminőségét javíthatják, hanem az egész társadalom számára előnyök lehetnek az esélyegyenlőség és az elfogadás szempontjából. Az Intézmény érzékenyítő programjaival jelen van az oktatási intézményekben, kiemelt figyelmet fordít a társintézményekkel való kapcsolattartásra, a közösségi fejlesztésre és az integráció minél szélesebb körű megvalósítására.

Az Intézmény jövőbeli tervei között szerepel a szolgáltatási rendszerének bővítése a támogatott lakhatás szolgáltatás bevezetésével. A FOF2022-es projekt keretében megvalósuló támogatott lakhatásra felkészítő program a Vas Vármegye területén élő értelmi fogyatékos emberek és családjaik számára tervez segítséget nyújtani.

A fentiek alapján megállapítható, hogy az Intézmény a fogyatékossgal élő személyek önálló életvitelének támogatását magas szinten figyelembe véve működik. Az ellátottak nappali ellátása, foglalkoztatása és egyéni képességeik fejlesztése egyaránt biztosított, melynek során – a hazai és nemzetközi előírások szerinti működés biztosítása mellett – figyelemmel vannak a fogyatékos személyeket megillető alapvető jogok érvényesülésére.

Intézkedésem

Tekintettel az Intézményben folytatott helyszíni vizsgálat fentiekben rögzített tapasztalataira és a rendelkezésemre bocsátott adatokra, az Intézmény működése vonatkozásában alapvető joggal összefüggő visszasságot nem állapítok meg, ezért ombudsmani intézkedést nem teszek.

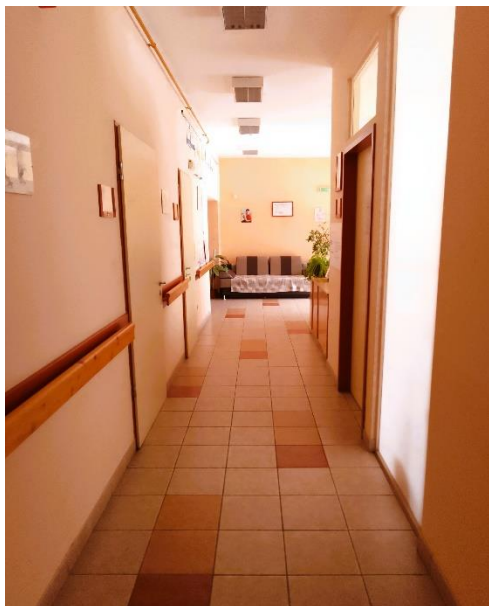
Budapest, 2023. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos

Mellékletek

Fogytékkal Élőket és Hajléktalanokat Ellátó Közhasznú Nonprofit Kft.

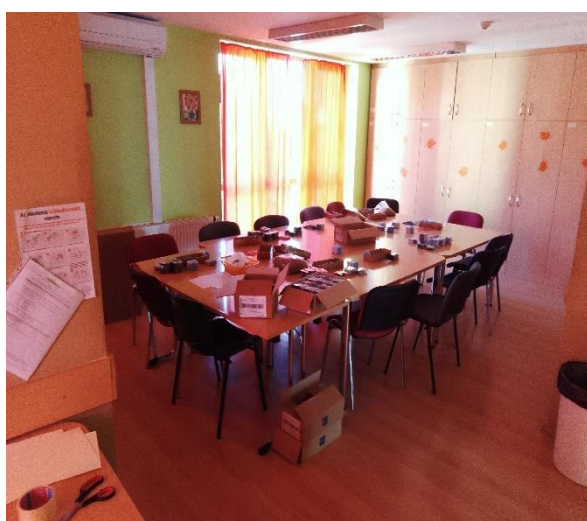

Akadálymentes folyosók (földszint, emelet)

Digitális táblával ellátott terem

A fejlesztő foglalkoztatás helyiségei

Sószoba

Közösségi konyha

Foglalkoztató

Étkező

Akadálymentes mosdó

A Speciális Filmes Csoport oklevelei

Családbarát munkahely tanúsító védjegy